

Nieuwsbrief

Vlinderwerkgroep Drenthe

18e jaargang no.1 - voorjaar 2009

Uitnodiging Voorjaarsbijeenkomst

Maandagavond **20 april 2009**

Aanvang: **19.30 uur**

in de **Koekoekshof** in
Elp

agenda:

1. Opening
 2. Nachtvinders praktijkervaringen
Winter- en voorjaarssoorten
Minko van der Veen e.a.
 3. Twee excursies Aardbeivlinderproject
Ron Soenveld en Jelle de vries
 4. Stand van zaken betreffende nieuwe vlinderatlas
"soortgerichte excursies"
Minko van der Veen en Jelle de Vries
- Pauze met aan het eind de verloting.
Hebt u zelf zaken die u kunt missen en leuk zijn
voor de verloting neem ze dan mee!
5. Resultaten nachtvlinderwaarnemingen en
mogelijkheden digitaal aanleveren
Minko van der Veen
 6. Planten en vlinders van Malta
Jelle de Vries
 7. Zoogdieren van Drenthe in kaart gebracht
Simone Vos

Sluiting

We proberen het officiële gedeelte rond 21.30 uur
af te ronden, waarna nog gelegenheid is om uw
eigen "plaatjes" te laten zien en na te praten.

www.vlinderwerkgroepdrenthe.nl
de webstek voor alle vlinderliefhebbers in Drenthe,
stuur uw kopij met plaatjes aan:
kopij@vlinderwerkgroepdrenthe.nl

Redactie

Leden:

- Pauline Arends
- Roelof Blaauw
- Hindrik Lanjouw
- Jelle de Vries
- Willeke Ketelaar

Eindredactie:

- Ate Dijkstra

foto: Ron Soenveld

Adreswijziging:

Jelle de Vries
Stakenakker 1
9431 KD Westerbork
tel:0593-322219

Kopij voor de najaarseditie
graag voor 20 oktober 2009
inleveren per: e-mail: kopij@vlinderwerkgroepdrenthe.nl
of Willeke Ketelaar,
Kastanjelaan 5, 9422 JB
Smilde tel: 0592-413073

In dit nummer

Van de bestuursafdeling	2
Minko van der Veen	
Opmars van de eikenprocessierups	3
Minko van der Veen	
Soortgerichte excursies	6
Jelle de Vries	
Waargenomen "zwerfers / trekvlinders" in de periode 1992 -2008	6
Jelle de Vries	
Heivlinder 2008	8
Jelle de Vries	
Kommavlinder 2008	8
Jelle de Vries	
Zoogdieren Drenthe in kaart gebracht	9
Simone Vos	
Atlasproject 2013	10
Minko van der Veen	
Hoe heeft het gentiaanblauwtje het gedaan in 2008	12
Jelle de Vries	

Van de bestuurstafel

Minko van der Veen

Wat zal 2009 ons aan vlinders brengen? Kan het, na 'het slechtste dagvlinderjaar sinds de start van het onderzoek door de Vlinderstichting in 1990', nog beroerder? Ik ga straks met enige spanning het veld in om te zien of de bruine vuurvlinder, maar ook de kleine vuurvlinder zich weer enigszins herstellen van de klap van vorig jaar. In het verleden zagen we ook dat (b.v.) het landkaartje, en de kleine vos het een tijdje heel slecht deden, maar later duidelijk weer 'bij de wal op kropen'. Natuurlijke schommelingen doen zich vaker voor, veel meer vrees ik voor een consequent dalende lijn. En dat is helaas precies wat de Vlinderstichting vaststelt. Verlies aan geschikte leefgebieden is zonder twijfel de hoofdoorzaak.

Sinds vorig jaar weten we het zeker: de verzoeken van de eikenprocessesierups vallen ook Drenthe binnenkort ten deel. Doorgaans ontvangen we elke nieuwe vlindersoort hier met open armen, maar in dit geval ligt dat toch wel wat anders. De verhalen uit het zuiden van ons land laten weinig ruimte voor sympathie voor deze irritante rups. Vanaf hun derde vervelling bezitten de rupsen microscopisch kleine haartjes die, in aanraking met huid en slijmvliezen ernstige brandblaren en ontstekingen veroorzaken bij mens en dier. Verderop in deze Nieuwsbrief wordt uitgebreid ingegaan op deze nieuwkomer. We lezen in dat verhaal ook heel duidelijk een pleidooi voor het anders inrichten van onze leefomgeving. Meer inzetten op een grotere biodiversiteit, en minder monocultuur.

Calamia tridens, groene weideuil, foto: Minko van der Veen

Oproep!

Heeft u een nieuw e-mailadres?

Heeft de secretaris deze gekregen?

De secretaris verzendt behalve de link naar onze nieuwsbrief ook andere berichten, die voor u van belang kunnen zijn. Deze wetenswaardigheden per post versturen, doen we n.l. niet, i.v.m. de kosten. We krijgen geen subsidie en vragen geen contributie en het scheelt ook nog papier en tijd niet te vergeten!

e-mail / adreswijzigingen

a.u.b. doorgeven aan:

secretaris@

vlinderwerkgroepdrenthe.nl

of: 050-5015520

Vriendelijke groet, WK

Dit jaar willen we ons met z'n allen weer inzetten om nog meer km-hokken dan vorig jaar te inventariseren op dagvlinders voor onze dagvlinderatlas van (rond) 2013. De vooruitgang die we in 2008 boekten sterkt ons in de overtuiging dat ons dat met z'n allen gaat lukken.

Wat de nachtvinders betreft kunnen we voor Drenthe terug zien op 'het beste jaar ooit'. Tenminste ik zou niet weten wanneer we eerder door onze waarnemers (bijna) 500 soorten gemeld kregen! Ons initiatief om een nachtvlinder cursus te organiseren zagen we rijkelijk beloond. Wanneer ik het enthousiasme hoor en zie waarmee men het afgelopen jaar met lamp en laken in de weer is geweest, dan vermoed ik dat het komende jaar nog menige verrassing in petto heeft. En dat laatste wens ik ook alle niet-nachtvindersaars toe dit jaar!

De opmars van de eikenprocessierups

Minko van der Veen

Op 3 maart van dit jaar vond op het Provinciehuis in Assen een symposium plaats over de eikenprocessierups. Het werd georganiseerd door de Provincie en was bedoeld om alle partijen in Drenthe, die nu al of binnenkort met de problematiek van de eikenprocessierups te maken hebben of zullen krijgen, zo goed mogelijk voor te bereiden op wat hen te wachten staat.

De Provincie geeft op deze manier invulling aan de coördinerende taak die zij hierin voor haar ziet weggelegd. Het was een goed gevulde zaal, met vooral vertegenwoordigers van gemeenten, waterschappen en natuurbeheerinstanties. Ook van onze Vlinderwerkgroep waren drie mensen aanwezig. Er waren sprekers van het ministerie van LNV, Gemeentelijke Geneeskundige Dienst Drenthe en van organisaties die zich bezig houden met monitoring en bestrijding van de rups.

Gezondheidsprobleem staat voorop

Overlast door rupsenplagen is een bekend verschijnsel en beperkt zich niet tot de eikenprocessierups. Wat echter deze soort onderscheidt van de vele andere soorten rupsen die met enige regelmaat bomen, struiken of gewassen kaalvreten is de ernstige gezondheidsoverlast die zij voor mens en (huis)dier kunnen veroorzaken. Het zijn de (microscopisch) kleine brandhaartjes, die de rupsen vanaf hun derde vervelling bezitten, die voor ernstige irritatie en ontstekingen zorgen wanneer ze in contact komen met de huid of worden ingeademd. Door hun bijzondere vorm dringen de haren gemakkelijk de oppervlakkige lagen van huid, ogen en bovenste luchtwegen binnen. De haren scheiden een eiwit af, dat bij direct contact een aantal enzymen activeert. Daarop komen histamine en ook andere vaatverwijdende stoffen vrij. Dit veroorzaakt verschijnselen die sterk lijken op een allergische reactie. De reacties kunnen bij herhaald of langdurig contact veel heviger worden. Na contact met de huid ontstaat binnen de acht uur een pijnlijke, rode huiduitslag met hevige jeuk. Als brandharen in de ogen komen, ontstaat binnen enkele uren een pijnlijke irritatie met zwelling, roodheid en jeuk. Bij inademing irriteren of prikkelen de brandharen het slijmvlies van neus, keel en bovenste luchtwegen. De klachten lijken op een neusverkoudheid of kenmerken zich door keelpijn en slikproblemen. In sommige gevallen ontstaan CARA-achtige verschijnselen en een pseudo-allergische bronchitis.

Levenswijze en biologie van eikenprocessierups

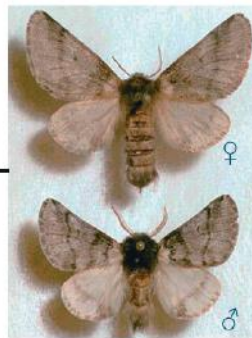
De eikenprocessievlinder (*Thaume topoea processionea* L.) is een nachtvlinder en kent in principe één generatie per jaar met als vliegtijd de maanden juli en augustus. De vrouwtjes zetten dan op één- of tweejarige scheuten in de toppen van voornamelijk eikenbomen hun eipakketten af (dertig tot driehonderd eieren per legsel), die worden afgedekt met de lichaamsbehang van het vrouwtje. Na de overwintering onder vooral droge omstandigheden, komen de eipakketten in het daarop volgend voorjaar (eind april) uit, vlak voor het verschijnen van de eerste groene delen. De oranje gekleurde eirupsjes leven in groepen bij elkaar. De rupsen vervellen vier- tot zesmaal voor ze verpoppen. Vanaf het derde vervellingsstadium (april/mei) verschijnen er naast de normale witte haren op de rug van de rups ook de karakteristieke brandharen. Het aantal daarvan kan bij een volgroeide rups rond de één miljoen bedragen. In juli zijn de rupsen volgroeid. Hun kleur verandert dan in grijsgraauw met lichtgekleurde zijden. In het begin maken de rupsen van de eikenprocessierups geen spinsels maar zitten ze in tapijtachtige plakken op de stam. In de tijd dat de rupsen groeien, vormen ze tegen de stammen en de dikkere takken typische nesten, die bestaan uit een dicht spinsel van (brand)haren, vervellingshuiden en uitwerpselen, waarin ze zich overdag kunnen terugtrekken. De nesten kunnen in grootte variëren van het formaat van een tennisbal tot dat van een voetbal. In sommige gevallen kunnen ze meer dan een meter groot worden en meer dan duizend rupsen bevatten. Vanuit de nesten begeven de rupsen zich via spinseldraden in karakteristieke 'processies' (kopstaart patroon) naar de toppen van de eiken bomen op zoek naar voedsel, voornamelijk 's avonds en 's nachts. Bij gebrek aan voedsel in dezelfde boom verplaatsen zij zich, wederom in processie, naar nieuwe voedselbronnen in de omgeving (andere eiken bomen, beuken en/of berken en dergelijke). In de maand juli verpoppen de rupsen in het nest in een uit haren en ander materiaal vervaardigde cocon. Wanneer de vrouwtjes in augustus uitvliegen, kunnen zij een afstand van ongeveer vijf tot twintig kilometer afleggen, terwijl zij ondertussen hun eipakketten afzetten. Het is echter bekend dat veel vrouwtjes hun eieren afzetten in de directe omgeving van de plek waar ze uit de pop zijn gekropen. Mannetjesvlinders kunnen zich over nog grotere afstanden verplaatsen, tot wel 50 kilometer.

Eipakketten op loten van jonge eikenbomen, 9 maanden.

Larvale stadia met brandharen: 9-12 weken.

Voorkomen van de rups

De rugzijde van de volgroeide rupsen is blauwgrijs en de buikzijde groengrijs. De kop is zwart bruin. Het lichaam van de rups is bedekt met lange witte haren. Op de rugzijde heeft de rups enkele segmenten met honderd duizenden korte, zeer gemakkelijk loslatende brandharen. Dit zijn nauwelijks met het oog waarneembare micro haren, die fungeren als een soort verdedigingsmechanisme tegen potentiële predatoren (vogels en kleine knaag dieren). De volgroeide rupsen kunnen een lengte bereiken van circa drie centimeter. De rupsen leven altijd in groepen. De rupsen worden vooral gesignaleerd in zomereiken langs lanen in steden en dorpen, erfbeplantingen op campings en landgoederen in een bosrijke omgeving. Omdat ze van warmte houden, zitten ze vooral aan de zonnige zuidkant van eikenstammen. In bos gebieden wordt de rups ook waargenomen, maar hier lijkt een biologisch evenwicht te bestaan met de natuurlijke vijanden. De rupsen eten eikenbladeren, met als zichtbaar gevolg kaalgevreten eikenbomen. Wanneer de druk van rupsen in de bomen te groot wordt en er een gebrek aan voedsel ontstaat, kan de eikenprocessierups zich op zoek naar voedsel ook vestigen in andere bomen zoals beuk, berk, en Amerikaanse eik.

Verspreiding in Drenthe

In 2008 zijn vlinders van de eikenprocessierups aangetroffen in geplaatste feromoonvallen in de

gemeenten Hogeveen, Westerveld, De Wolden, Coevorden, Midden-Drenthe, Borger-Odoorn en Emmen. Ook de in Friese gemeente Ooststellingwerf werden ze aangetroffen. Of ze ook in de andere gemeenten al voorkomen is niet na te gaan omdat daar geen vallen zijn geplaatst. Om een indruk te geven: in de gemeente De Wolden werden 223 vlinders gevangen. Met behulp van een daarvoor ontwikkeld berekeningsmodel wordt het werkelijke aantal vlinder voor de Wolden geschat op 3375. In de vallen werden bijna uitsluitend mannetjes gevonden, naast een zeer spaarzaam vrouwtje. Nesten werden evenmin nog aangetroffen. De dichtstbijzijnde locatie met nesten is Dalfsen, 16 km hemelsbreed van Hogeveen. Een afstand die in principe binnen 1 jaar door zowel mannetjes als vrouwtjes is te overbruggen. Het zou dus heel goed kunnen dat dit jaar voor het eerst ook nesten in Drenthe worden aangetroffen.

Bestrijding

De eerlijkheid gebied te zeggen dat het in de praktijk onmogelijk blijkt de rups echt te bestrijden, beter is het te spreken van het 'enigszins beheersen' van de problematiek.

De eigenaar van de besmette bomen is verantwoordelijk voor de overlastbestrijding en voor het waarschuwen van het publiek. Hij heeft de keuze uit enkele methoden om de overlast van de eikenprocessierups te verminderen: Niets doen,

Waarschuwen van het publiek, Afsluiten van het aangetaste gebied, Biologische bestrijding (spuiten van *Bacillus thuringiensis*, zie hierover onder meer), Mechanische bestrijding: zuigen, Thermische bestrijding: branden en Chemische bestrijding

Biologische bestrijding

De bladbespuiting met een biologisch bestrijdingsmiddel (met *Bacillus thuringiensis* Bt) kan worden uitgevoerd tot maximaal in het derde larvale stadium (eind april tot eind mei). Een goede monitoring vooraf is hierbij noodzakelijk. Door vroeg na het begin van de bladvorming te spuiten, als de oranjekleurige rupsen van het jonge blad beginnen te vreten, kan de latere overlast sterk worden beperkt. De bestrijding wordt uitgevoerd door een luchtondersteunde nevelbespuiting met een bacteriepreparaat. Hierdoor vormen zich kleine druppeltjes die gelijkmatig over het blad verdeeld worden. Het is van belang niet alleen de buitenste laag van de kroon te bespuiten maar ook de binnenste laag. In de praktijk wordt wel gewerkt met een elektrostatische laadunit, waardoor een beperking van de drift zou worden bereikt. Een tijdig uitgevoerde eenmalige bespuiting is in beplantingen lager dan 25 meter voldoende om de overlast in de hand te houden. Bij bomen > 25 meter en in haardgebieden dient de behandeling herhaald te worden binnen ca. 10 dagen na de eerste behandeling, tenzij monitoring uitwijst dat de rupsen in voldoende mate gedood zijn. Het biologische middel is gevoelig voor afspoeling door regen, UV-licht en lage temperaturen. Het verdient aanbeveling de spuitbehandeling uit te voeren op dagen waarbij overdag een temperatuur van ca. 15°C wordt bereikt. Ook moet er niet teveel wind staan ter beperking van drift. De behandelingen kunnen eveneens 's nachts worden uitgevoerd (minder mensen aanwezig; relatief windstil). Milieuhygiënisch zijn spuitkorrels gebruiksvriendelijker dan spuitpoeders, omdat deze beter vermengen met water.

Het inzetten van chemische en biologische bestrijdings-middelen is alleen toegestaan wanneer zich ter plekke geen insectensoorten ophouden die bij wet beschermd zijn!

Natuurlijke vijanden

Het is al eerder opgemerkt: eigenlijk leidt de rups alleen op bepaalde plekken tot onaanvaardbare overlast. Vooral lanen, singels en wegbermen met alleen maar eiken en geen of nauwelijks ondergroei blijken erg gevoelig. De manier waarop we in Nederland gewend zijn om te gaan met het bermbeheer is er mede verantwoordelijk voor dat insecten, waaronder veel natuurlijke vijanden van de rups, zich niet of nauwelijks kunnen ontwikkelen. In deze monoculturen kan een van nature gewone situatie snel uit de hand lopen. In een zo dichtbevolkt

en keurig aangeharkt land als Nederland, en dat geldt helaas ook voor onze provincie, dienen we de steeds schaarser wordende openbare ruimte op een veel meer ecologisch verantwoorde wijze in te richten en te beheren. Wat we er voor terugkrijgen is een verminderde 'plaaggevoeligheid' en een leefomgeving waar veel planten en insecten, waaronder vlinders, te bewonderen vallen.

Monitoring

Vaak geldt 'voorkomen is beter dan genezen'. Bij de processierupsenplaag is het maximaal haalbare 'erger voorkomen is beter dan genezen'. Als je dat na wilt streven is een goede monitoring essentieel. Weten waar de vlinders en in welke aantallen rondvliegen, zodat je weet waar je het volgende jaar rupsen kunt verwachten. Het plaatsen van vallen met sekslokstoffen (feromonen) hoog in de kruinen van eiken is daarvoor de geëigende methode. Daarnaast willen we onze 'leden' oproepen de komende jaren in het veld ook eventuele waarnemingen van vlinders, rupsen of nesten aan ons te melden, zo mogelijk met foto. Ook al kregen we dit jaar bijna 500 soorten nachtvlinders gemeld, de eikenprocessierups was daar niet bij! Wees je er wel van bewust dat er een aantal soorten zijn die je zou kunnen verwarren met de eikenprocessierups. Soorten die zich ook (vaak) in eiken ophouden en daar ook nesten maken, maar nooit zulke grote : spinselmot, bastaardsatijn, plakker, groene eikenbladroller, grote- en kleine wintervlinder.

Bronvermelding: veel van bovenstaande heb ik ontleend aan een publicatie van LVN door H.W.A. Jans en A.E.M. Franssen

Zorgen rond La Vuelta?

Moeten de organisatoren en renners van de dit jaar in Drenthe startende La Vuelta, de op een na grootste wielervedstrijd voor profs, al wakker liggen van de overlast die de eikenprocessierups voor hen kan op leveren? Er zullen denk ik niet veel renners meer in het peloton meerijden die slechte herinneringen bewaren aan de Ronde van Frankrijk van 1996, die door het Brabantse land voerde en waar ze wel serieus geplaagd werden door dit insect. Ik durf ze voor wat Drenthe betreft wel gerust te stellen, en raad ze dan ook aan in onze mooie provincie nog een extra etappe te rijden in plaats van de in het zuiden van ons land geplande!

Soortgerichte excursies

Jelle de Vries

Dit jaar is het laatste jaar waarin een zeldzame vlinder als 'projectvlinder' de aandacht krijgt. Een afsluitend jaar, daarna gaat alle aandacht naar tellingen voor de verspreidingsatlas in 2013.

Aardbeivlinder, foto: Ron Soenveld

Voor de aardbeivlinder organiseren we een totaaltelling. Op twee zaterdagen proberen we alle bekende plaatsen, waar de vlinder is waargenomen, te bezoeken en vlinders te tellen. Een mooie gelegenheid voor alle Drentse vlinderaars, vooral voor diegenen, die de vlinder niet kennen, om deze zeldzame vlinder te zien en speciaal ook het bijzondere biotoop waarin ze leven. Belangrijk is te weten hoeveel mensen mee willen doen aan de telling, zodat we alles goed kunnen organiseren.

Daarnaast zijn er ook niet zoveel vlinderaars, die de laatste jaren bruine eikenpage, komma- en heivlinder hebben gezien. De aanwezigheid van bruine eikenpage is onzeker, wel is de Schipborger Strubben één van de beste biotopen waarin ze kunnen voorkomen.

Het Zuid Hijkerzand is voor de komma- en heivlinder één van de beste gebieden om deze vlindersoorten te leren kennen.

Programma.

Aardbeivlinder: zaterdag 2 mei, Schoonebekerveld.

Aardbeivlinder: zaterdag 9 mei, Bargerveen en Dwingelderveld.

Bruine eikenpage: zaterdag 20 juni, Schipborger Strubben.

Komma- en heivlinder: zaterdag 8 augustus, Zuid Hijkerzand.

Deelnemers vooraf opgeven bij Jelle de Vries, 0593-322219. De excursies / tellingen beginnen om 10.30 uur. Exacte plaats van bijeenkomst wordt later bekend gemaakt.

Waargenomen zwervers / trekvlinders in de periode 1992 - 2008

Jelle de Vries

Elk jaar wordt in Drenthe een aantal vlinders gezien die normaal niet tot onze standvlinders gerekend worden. Voor vlinderwaarnemers is zo iets een extraatje die graag met geuren en kleuren doorverteld wordt. In veel gevallen zijn het waarnemingen die men alleen gedaan heeft m.a.w. er was geen tweede onafhankelijke persoon aanwezig die de vlinder ook gezien heeft of er is geen foto gemaakt. Dit soort "onbevestigde" waarnemingen zijn niet opgenomen in de verspreidingsatlas "Dagvlinders in Drenthe" uit 2003. Voor opname in de atlas moesten we strengere criteria aan houden.

Grote
weer-
schijn-
vlinder
foto:
Ron
Soenveld

Toch heeft een waarnemer iets bijzonders gezien. Waar of niet waar, vandaar onderstaande lijst met alle waarnemingen van "bijzonder vlinders" gezien in de laatste 17 jaar.

Ook zijn meegenomen de aanlallen vlinders van een drietal Drentse soorten die uitgestorven zijn (bosparelmoervlinder) of dreigen uit te sterven (bruine eikenpage) of waarvan slechts één kleine populatie is Drenthe is (sleedoornpage). Van de sleedoornpage zijn ook nog de in de winter getelde eitjes vermeld.

Heivlinder, foto: Ron Soenveld

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	TOTAAL
Gele lucernevlinder	16	1		1	1	1		2	4		4	20	1	1	2		1	55
Oranje luzernevlinder			8	1	1		4		16	1	3	20	2	1	2	3	3	69
Rouwmantel		1	1	111	31	4	1r?	6	1		3	2	2		20	5	2	188
Koninginnepage	21	1		4	4				5		3	12	1	3	8	1	3	67
Koninginnepage rupsen	1			2									1				5	9
Reseda wijfe			1						2			2	2		5	1	1	15
Kleine parelmoervlinder	1			4	2	1		1			1	2	1		1	1		15
Keizermantel	1		1			2		1				2			9	1	1	18
Grote weerschijnvlinder			3	2							1			4	1	1	3	15
Groot geaderd wijfe	1	1	2		1			1										6
Grote vuurvlinder/morgenrood			1	1					1					1				3
Grote vos				2	1			1										5
Kleine ijsvogelvlinder	1	1		1					1									4
Boswijfe						1			4									5
Grote ijsvogelvlinder			1														1	2
Apollovlinder																1		1
Dambordje							1											1
Spiegelkloppje						1												1
Bruine eikenpage	x	x	x	x	x	x	4	2	2	10	-	x	2	1	-	-	-	
Bosparelmoervlinder	x	x	-	35	3	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Sleedoornpage vlinder	-	-	-	-	-	3	-	2	2	1	-	2	3	5	8	4	3	
Sleed. eitjes de winter ema											20	?	7	33	107	25		

- is niet waargenomen

x is wel waargenomen/ geen aantallen

Heivlinder in 2008.

Jelle de Vries

Zoals bij de kommavlinder al is geschreven, gaf een aantal gerichte waarnemingen bij de heivlinder een heel goed resultaat. Op een monitoringroute op het Zuid Hijkerzand werd op 24 juli 40 vlinders geteld. Ook werden in een gedeelte van het Balloërveld op 6 augustus na intensief zoeken, 32 vlinders gezien. Een voorbeeld uit het verleden is een route op het Hullenzand in 2003. Totaal 98 vlinders. Het totaal van 2008 was 211 vlinders in 21 km-hokken door slechts (net als bij de kommavlinder) 11 personen. De vliegperiode was normaal en lag tussen 5 juli en 25 augustus. De top tussen 20 juli en 7 augustus.

Voor het eerst sinds de verspreidingsatlas in 2002 zijn alle waarnemingen t/m 2008 in een km hok tabel samengevat. In de periode tot aan de atlas (1990-2001) is de vlinder in 256 km-hokken waargenomen. Daarna is de vlinder elk jaar wel in een paar nieuwe km-hokken gezien zodat de stand eind 2008 270 km-hokken is.

Verontrustend is dat na 2001 in 200 km-hokken géén vlinder meer is gezien.

Dat kan twee oorzaken hebben:

1. er is niet gezocht, geen terreinbezoek.
2. de vlinder is verdwenen.

Een reden om de komende jaren daar eens goed te gaan kijken. Uit het bovenstaande blijkt dat als grondig wordt gezocht er méér vlinders aanwezig zijn dan men denkt. Is de vlinder werkelijk verdwenen? Verder blijkt uit de gegevens dat vooral in zuid- en zuidoost Drenthe na 2001 geen vlinder meer is gezien.

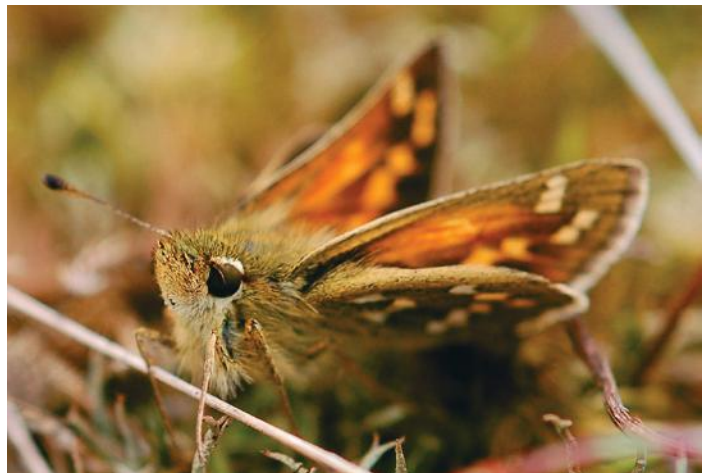
Heivlinder. foto: Ron Soenveld

Kommavlinder in 2008.

Jelle de Vries

Extra aandacht voor de vlinder in de vliegperiode heeft in 2008 echt resultaat opgeleverd. Intensief zoeken en meerdere keren terugkomen in het terrein leverde b.v in een gedeelte van het Balloërveld 17 vlinders op. Bij de heivlinder zijn de resultaten van intensief waarnemen nog duidelijker.

In 2008 zijn 47 vlinders waargenomen in 15 km-hokken door 11 waarnemers. De erg korte vliegperiode was van 30 juli – 16 augustus met de top rond 5-6 augustus. In vergelijking met het slechte jaar 2007 een mooi aantal. Wel is duidelijk dat veel waarnemers de vlinder niet vinden of niet op het goede moment op de goede plaats zijn.

Kommavlinder foto: Ron Soenveld

In 6 km-hokken is de vlinder voor het eerst waargenomen n.l.

Doldersummerveld Dwingelderveld.

Nuilerveld.

Mantingerzand

Brunstinger plassen

Eexterveld.

In veel van deze terreinen zijn het 'rand' km-hokken waaruit blijkt dat de vlinder een grotere verspreiding heeft dan we dachten. In de inventarisatieperiode 1990-2001 voor de verspreidingsatlas van Drenthe is de vlinder in 109 km-hokken gezien. Daarna, van 2002 t/m 2008 zijn er 16 nieuwe km-hokken bijgekomen zodat het totaal nu 125 km-hokken is.

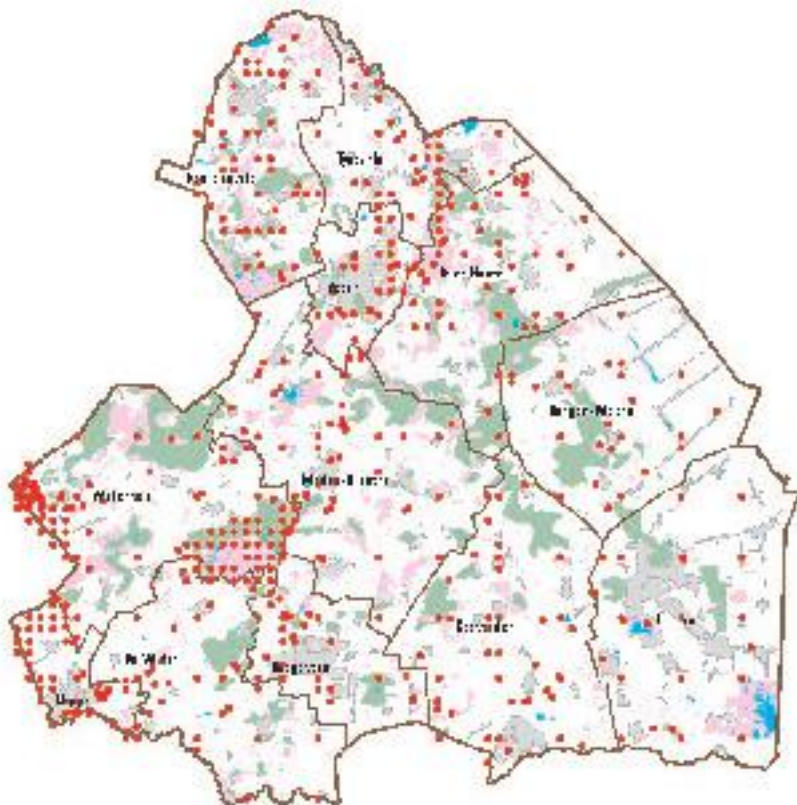
Het project van de Vlinderstichting 'Tender herstelbeheer van soorten van stuifduinen' is in 2008 niet uitgevoerd. De subsidietoekenning kwam pas eind 2008 en in 2009 worden alsnog in 9 terreinen in Drenthe kleinschalige maatregelen genomen. Binnen het project 'Heide- en veenvlinders' is in 2008 alleen een aantal plagstroken gemaakt op een heideterrein bij Kamp Westerbork. Een heel gevarieerd terrein waar plagstroken gunstig zijn voor zowel komma/ heivlinder als het gentiaanblauwtje.

Zoogdieren Drenthe in kaart gebracht

Simone Vos

Het voorkomen van alle in het wild levende zoogdieren in Drenthe wordt komende tijd in kaart gebracht en op internet getoond. U kunt de zoogdieratlas een succes maken door ogen en oren open te houden en waarnemingen van zoogdieren door te geven op zoogdieratlas.nl.

Vlinderliefhebbers zijn veel buiten en zien niet alleen vlinders in het veld. Voor komende twee jaar wil ik u graag oproepen om ook zoogdierwaarnemingen door te geven. Van juist de algemene soorten als ree, haas, egel en mol zijn waarnemingen broodnodig. De kaart van de mol laat zien dat het slecht is gesteld met het aantal doorgegeven waarnemingen.

Verspreiding van de mol. Bron: Telmee.nl 17 januari 2009

Door van alle Drentse zoogdieren in kaart te brengen waar ze gezien zijn, komt er een goed beeld van de verspreiding. Dan wordt bijvoorbeeld ook duidelijk of bepaalde vleermuissoorten hun gebied hebben kunnen uitbreiden of juist zien krimpen.

Ook naar de verspreiding van andere zoogdieren als de boomarter, eekhoorn, vos, hermelijn en haas wordt met veel interesse gekeken. Hoe gaat het hiermee en waar worden ze gezien? In natuurgebieden, op het platteland of zelfs in de stad?

Zitten ze overal of slechts in delen van de provincie?

Iedereen die mee wil helpen, kan op de site www.zoogdieratlas.nl kijken waar een dier al waargenomen is en waar niet en waar dus de 'witte vlekken' zitten. U kunt uw eigen waarnemingen uit het veld doorgeven. Zo wordt 'online' gewerkt aan een steeds beter beeld van de zoogdieren in Drenthe. De site bevat ook achtergrondinformatie over de zoogdieren. Want hoe onderscheidt u een bunzing, boomarter, steenarter, hermelijn en wezel?

De zoogdieratlas van Drenthe is een samenwerking van Provincie Drenthe, Het Drentse landschap, Landschapbeheer Drenthe, Vleermuiswerkgroep, Waterschap Hunze en Aa's en initiatiefnemer de Zoogdierverseniging.

De zoogdieratlas van Drenthe is onderdeel van een landelijk project Zoogdieratlas.nl van de Zoogdierverseniging. Deze vereniging verzamelt gegevens over alle in het wild levende zoogdieren in Nederland en zet zich in voor de bescherming van deze dieren.

Atlasproject 2013

Minko van der Veen

Opnieuw in deze Nieuwsbrief een oproep (weer) mee te doen aan het inventariseren van uurhokken voor de rond 2013 nieuw uit te brengen dagvlinderatlas van Drenthe. Vooral ZW-Drenthe en de Veenkoloniën baren ons zorgen, er zijn nog heel veel lege plekken. In de vorige twee Nieuwsbrieven schreven we uitgebreid over en hoe en waarom van ons Atlasproject. Ook op onze website vindt je deze informatie, aangevuld met de meest recente gegevens over verdeling uurhokken en inventarisatieresultaten tot nog toe.

Parende heideblauwtjes foto: Minko van der Veen

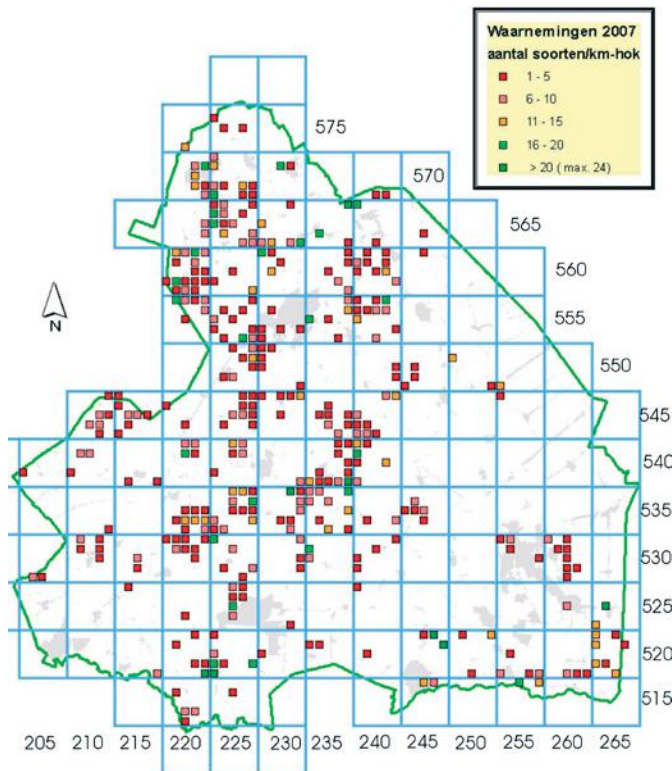
Bij vragen kun je altijd terecht bij onze Atlas-coördinatoren voor de vier regio's:

West	Willeke Ketelaar	Kastanjelaan 5	9422 JB Smilde	0592-413073	rw.ketelaar@home.nl
Z-Oost	Ron Soenveld	Laan v/h Kinholt 39	7823 GA Emmen	0591-626083	ronsoenveld@planet.nl
Noord	Minko van der Veen	Raiffeisenlaan 11	9301 GT Roden	050-5015520	minkovdveen@kpnplanet.nl
Centraal	Jelle de Vries	Stakenakker 1	9431 KD Westerbork	0593-322219	j.de.vries10@12move.nl

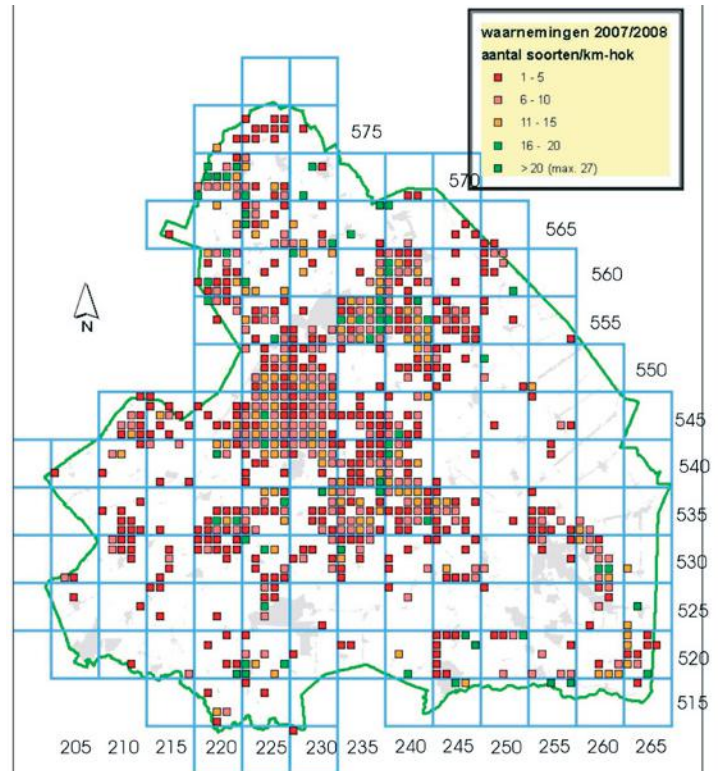
Resultaten van 2008.

Uit de twee kaartjes (situatie 2007 en 2008) met daarop aangegeven de uurhokken en de daarin liggende km-hokken in verschillende kleuren, is goed te zien wat er in 2008 is toegevoegd t.o.v. 2007. Ik zou zeggen zoek je uurhok op en bekijk daarin de km-hokken die 'van kleur zijn verschoten'. Ook hier geldt: "hoe groener hoe beter!" Voor meer details is er een bestand beschikbaar waarin van de km-hokken alle aangetroffen soorten staan vermeld.

De deelnemers van wie het E-mailadres bekend is krijgen dit bestand toegestuurd en kunnen dan het deel dat op hen betrekking heeft uitprinten. Onderstaand is een klein deel uit dit omvangrijke bestand weergegeven. Het gaat om het uurhok 235,555 het gebied oost van Assen en west van Rolde. Omdat de regels gesorteerd liggen op uurhok (aangeduid met de x-coördinaat van het km-hok links onderin het betreffende uurhok) en daarbinnen op km-hok kun je snel jouw uurhok(ken) vinden.

Project Minderatlas Drenthe 2008 - 2013

Project Minderatlas Drenthe 2008 - 2013

soort	In aantal	km-hokken	uurhok_kmhok	Aardbeivlinder	Argusvlinder	Atalanta	Bont zandoogje	Boomblauwtje	Bruin zandoogje	Bruine vuurvlinder	Citroenvlinder	Dagpauwoog	Distelvlinder	Eikepage	Geelsprietdikkopje	Gehakelde aurelia	Gentiaanblauwtje	Groentje	Groot dikkopje	Groot koolwitje	Grote weerschijnvlinder	Heideblauwtje	Heivlinder	Hooibeestje	Icarusblauwtje	Keizersmantel	Klein geaderd witje	Klein koolwitje	Kleine vos	Kleine vuurvlinder	Koevinkje	Kommavlinder	Koninginnepage	Landkaartje	Oranje luzernevlinder	Oranje zandoogje	Oranjjetipje	Resedawitje	Rouwmantel	Sleedoornpage	Veenbesblauwtje	Veenbesparelmoervlinder	Veenhooibeestje	Zilveren maan	Zwartsprietdikkopje	soorten/hok											
23555	235555																																																				10				
23555	235556		1																																																13						
23555	235557				1																																															16					
23555	235558					1																																													3						
23555	235559			1				1																																										5							
23555	236555																																																	8							
23555	236556																																																	5							
23555	236557																																																		12						
23555	236558																																																		2						
23555	236559																																																		12						
23555	237555																																																		13						
23555	237556																																																				7				
23555	237557																																																					16			
23555	237558																																																				9				
23555	237559																																																				9				
23555	238555																																																				18				
23555	238556																																																				9				
23555	238557																																																				9				
23555	238558																																																					12			
23555	238559																																																						12		
23555	239555																																																					9			
23555	239556																																																							17	
23555	239557																																																							16	
23555	239558																																																							23	
23555	239559																																																								17

Hoe heeft het gentiaanblauwtje het gedaan in 2008

Jelle de Vries

Een normaal jaar 2008. In 2006 was het te droog, in 2007 te nat. De eerste vlinders zijn al begin juli gespot terwijl er amper één klokjesgentiaan te vinden was. Later bleek dat ze (uiteraard) wel gevonden zijn door de vlinder, want op de vroege stengels waren duidelijk méér eitjes gelegd dan op de later ontwikkelde stengels. De vliegperiode van de vlinder was lang. Zelfs eind juli begin augustus zijn nog leggende vrouwtjes waargenomen. De dalende trend van eiafzetting in de laatste jaren wordt ook dit jaar, met een enkele positieve uitschieter, voortgezet. Op veel plaatsen neemt het aantal klokjesgentianen toe, het aantal vlinders (en eitjes) neemt af.

Geén eitjes zijn gevonden op het Broekland, Doldersummerveld noord, Kleine startbaan Havelte en Kraloërhei Holtveen. Positief is dat in Havelte op het Westersand / Studentenkampweg een bijna verdwenen populatie klokjesgentianen dit jaar met 1700 stengels stond te bloeien. Echter géén eitjes gevonden.

Evenals vorig jaar is ook in 2008 subsidie ontvangen van de Provincie Drenthe en het ministerie van LNV. In het kader van het Heide- en Veenvlindersproject kon zo een dubbel project worden afgewerkt. In 27 terreinen zijn weer plag- en maaiwerkzaamheden uitgevoerd en is opslag verwijderd of zal dit in 2009 verder worden afgerond. In veel van deze terreinen worden voortaan de plaggen, takken en het maaisel verwerkt tot ringslangbroedhoppen ergens in de omgeving.

In alle, op één na, Drentse populaties van gentiaanblauwtje liggen telplots. Jaarlijks worden deze plots twee keer geteld in juli en augustus. De telgegevens gaan naar De Vlinderstichting die landelijk de vinger aan de pols houdt. Bij alle monitoringplots is het voor ons zaak de continuïteit er in te houden. Zochten we nog tellers voor de laatste populatie in het Dwingelderveld nu komen we door het stoppen van enkele tellers in de problemen voor plots op het Dwingelderveld, Wapserveld en Balloërveld.

**ZIJN ER MENSEN DIE EEN
PLOT WILLEN TELLEN ?**

GEEFT HET DOOR AAN

Jelle de Vries

0593-322219

jelledevries@telfort.nl

Door de Blauwe Brigade Diever is in het plagseizoen 2008 / 2009 gewerkt op drie locaties n.l. Hoekenbrink, Ganzenpoel en Doldersummerveld-midden. In elk terrein zijn 4 plagstroken van 10x1m gemaakt. Vier plagstroken is een behapbare portie voor één werkdag. Ook de brigade maakt in overleg met de terreinbeheerder van de plaggen en takken een ringslangbroeihoop.

In augustus heeft de Blauwe Brigade ook meegewerkt aan een plag- en maaidemonstratie op het Oldendieerveld. De bedoeling is dat een plaatselijke zorgboerderij een gedeelte van het onderhoud van dit particuliere terrein op zich gaat nemen. In dit terrein is nog een kleine populatie klokjesgentiaan !!

De Blauwe Brigade van IVN Gieten heeft wat de werkdagen betreft een pas op de plaats gemaakt. Op het Eexterveld is men even uitgewerkt. Hier verzorgt de brigade wel het telwerk van een drietal monitoringplots, en éénmaal per drie jaar wordt het Eexterveld totaal geteld.

foto: Minko van der Veen